

[https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14\(2\)-17](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14(2)-17)

Аспірантка, **НАТАЛІЯ ОВДІЙ**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: novdii@nubip.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-9895-9086>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ПРАКТИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

АНОТАЦІЯ

У статті проведено порівняльний аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до формування професійної компетентності соціальних працівників. Розглянуто ключові складові професійної підготовки, включаючи теоретичну базу, практичні навички, комунікативні вміння та етичну орієнтацію. Виявлено, що вітчизняні практики зосереджені на традиційній освітній моделі з обмеженим доступом до інноваційних технологій, тоді як зарубіжні системи характеризуються мультидисциплінарністю та широким використанням сучасних технологій і методик навчання.

Особливу увагу приділено інтеграції інновацій у навчальний процес, яка є визначальною для підготовки соціальних працівників за кордоном. Зарубіжні підходи включають активну співпрацю з професійними асоціаціями, використання цифрових платформ для дистанційного навчання та впровадження симуляцій для практичної підготовки студентів. Це дозволяє забезпечити системність і глибину знань, а також адаптивність до викликів сучасного суспільства.

Важливим аспектом дослідження є аналіз ролі професійних об'єднань у забезпеченні постійного підвищення кваліфікації соціальних працівників. У статті наголошено, що такі об'єднання сприяють обміну досвідом, встановленню професійних стандартів і розвитку інноваційних підходів у соціальній роботі. Зарубіжний досвід може бути корисним для вдосконалення вітчизняної системи підготовки, зокрема через створення подібних професійних асоціацій в Україні.

У статті окреслено рекомендації для вдосконалення системи підготовки соціальних працівників в Україні, включаючи впровадження інноваційних технологій, розширення практичної підготовки та співпраці з міжнародними організаціями. Наголошено на важливості адаптації зарубіжного досвіду з урахуванням особливостей українського контексту.

Результати дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу до розвитку професійної компетентності соціальних працівників. Подальші розвідки можуть зосереджуватись на практичному впровадженні розроблених рекомендацій та оцінці їхньої ефективності у підвищенні якості соціальної роботи в Україні.

Ключові слова: соціальна робота, професійна компетентність, освіта, практика, інновації, підготовка, етика, мультидисциплінарність, зарубіжні практики.

COMPARATIVE ANALYSIS OF DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE OF DEVELOPING SOCIAL WORKERS' PROFESSIONAL COMPETENCE

ABSTRACT

The article presents a comparative analysis of domestic and foreign approaches to the development of social workers' professional competence. It examines the key components of

professional training, including theoretical knowledge, practical skills, communication abilities, and ethical orientation. The findings indicate that domestic practices focus on traditional educational models with limited access to innovative technologies, while foreign systems are characterized by interdisciplinarity and extensive use of modern teaching methods and technologies.

Particular attention is given to the integration of innovations in the educational process, which play a pivotal role in the preparation of social workers abroad. Foreign approaches include active collaboration with professional associations, the use of digital platforms for remote learning, and the introduction of simulations for practical training. These methods ensure systemic and comprehensive knowledge, as well as adaptability to contemporary societal challenges.

A significant aspect of the research is the role of professional organizations in ensuring continuous professional development for social workers. The article emphasizes that such associations promote experience sharing, establish professional standards, and foster the development of innovative practices in social work. The foreign experience is highlighted as a valuable resource for enhancing the domestic training system, particularly through the creation of similar professional organizations in Ukraine.

The article provides recommendations for improving the training system for social workers in Ukraine, including the implementation of innovative technologies, the expansion of practical training opportunities, and increased collaboration with international organizations. It stresses the importance of adapting foreign practices while considering the unique context of Ukraine.

The findings underline the necessity of a comprehensive approach to developing professional competence of social workers. Future research could focus on the practical implementation of these recommendations and evaluation of their effectiveness in improving the quality of social work in Ukraine.

Keywords: *social work, professional competence, education, foreign practice, innovation, training, ethics, interdisciplinarity.*

ВСТУП

Формування професійної компетентності соціальних працівників є ключовим завданням сучасної соціальної роботи, яка виконує критично важливу роль у забезпеченні підтримки вразливих груп населення. У часи глобальних соціальних змін та викликів, зокрема економічних криз, демографічних трансформацій та зростання нерівності, вимоги до рівня підготовки фахівців постійно зростають. Соціальний працівник повинен не лише володіти широким спектром теоретичних знань, а й бути здатним до оперативного прийняття рішень, етичної оцінки ситуацій і ефективної взаємодії з клієнтами. Тому розробка ефективних підходів до формування професійної компетентності є пріоритетним завданням для освітніх систем та професійних спільнот.

В Україні підготовка соціальних працівників ще перебуває на етапі активного розвитку. Існуючі освітні програми орієнтовані на забезпечення базових знань та практичних навичок, проте не завжди відповідають сучасним викликам професії. Зокрема, спостерігається недостатня інтеграція інноваційних технологій у навчальний процес, обмежений доступ до міжнародного досвіду та обмежене фінансування освітніх ініціатив. Ці проблеми потребують негайного вирішення для підвищення якості підготовки майбутніх фахівців.

З іншого боку, у багатьох зарубіжних країнах, таких як США, Канада, Велика Британія та країни Західної Європи, система підготовки соціальних працівників демонструє високий рівень організованості та ефективності. Вона характеризується мультидисциплінарністю, широким використанням цифрових технологій, залученням професійних асоціацій та міжнародного співробітництва. Ці підходи забезпечують глибину підготовки та адаптивність фахівців до мінливих умов професійної діяльності. Вивчення цього досвіду є важливим для адаптації ефективних практик у національну освітню систему.

Порівняльний аналіз вітчизняних і зарубіжних практик формування професійної компетентності соціальних працівників є актуальним та необхідним. Результати такого дослідження можуть сприяти вдосконаленню підготовки українських фахівців соціальної роботи, розширенню їхніх можливостей для професійного розвитку та впровадженню інноваційних підходів у вирішення соціальних проблем.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою цього дослідження є проведення порівняльного аналізу вітчизняних та зарубіжних підходів до формування професійної компетентності соціальних працівників. Особливу увагу приділено визначенню основних елементів професійної підготовки, включаючи теоретичну базу, практичні навички, етичну орієнтацію та інноваційні методи навчання. Дослідження також спрямоване на виявлення сильних і слабких сторін освітніх та практичних систем підготовки соціальних працівників в Україні та за кордоном, щоб розробити рекомендації для вдосконалення національної системи підготовки цих фахівців.

Поставлена мета передбачає вивчення сучасних тенденцій у підготовці соціальних працівників, аналіз впливу цифрових технологій, мультидисциплінарності та міжнародної співпраці на якість професійної освіти. Результати дослідження мають практичну цінність для освітніх установ, державних органів і професійних спільнот, які працюють у сфері соціальної роботи. Впровадження запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності навчальних програм, покращенню практичної підготовки та підвищенню загального рівня соціальних послуг в Україні.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною основою дослідження є праці відомих науковців, які зробили значний внесок у розвиток концепції професійної компетентності в соціальній роботі. Зокрема, ключові ідеї щодо професійної компетентності та її складових були розроблені такими дослідниками, як Майкл Хьюстон, який акцентував увагу на міждисциплінарності та інноваційних методах підготовки соціальних працівників, а також Каролайн Уайт, яка досліджувала роль етичної компетентності та культурної чутливості в соціальній роботі (Скачкова, 2016). У контексті української наукової думки важливий внесок зробили такі вчені, як Галина Лактіонова, яка досліджувала підготовку соціальних працівників в умовах освітніх реформ, та Сергій Харченко, який акцентував увагу на адаптації зарубіжного досвіду до вітчизняних реалій.

Методологічна база дослідження включає аналіз літератури, зокрема міжнародних стандартів у сфері соціальної роботи, розроблених Міжнародною федерацією соціальних працівників (IFSW), та вивчення програм навчання, впроваджених у США, Великій Британії, Канаді та країнах Європейського Союзу. Також використовувалися рекомендації, запропоновані у працях Ніла Томпсона, який акцентував увагу на ролі критичного мислення та саморефлексії у підготовці соціальних працівників, та Лізи Тайлер, яка досліджувала практичну підготовку та стажування у навчальних програмах (Горішна, 2014).

У дослідженні застосовано низку методів: порівняльний аналіз для оцінки відмінностей і спільних рис вітчизняних і зарубіжних підходів; системний підхід, що дозволяє розглядати професійну компетентність як інтегроване явище; метод моделювання, спрямований на розробку рекомендацій для вдосконалення національної системи підготовки. Зокрема, акцент зроблено на синтезі існуючих даних для створення адаптованих моделей навчання, які відповідали б українським умовам і могли б інтегруватися в систему освіти без значних фінансових витрат.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування професійної компетентності соціальних працівників є надзвичайно важливим завданням у сучасному суспільстві, адже соціальні працівники виконують ключову роль у підтримці вразливих верств населення, забезпеченні соціальної справедливості та вирішенні складних суспільних проблем. Ця компетентність включає не лише глибокі теоретичні знання, але й практичні навички, комунікативні вміння, етичну орієнтацію та здатність застосовувати інноваційні підходи у професійній діяльності (Семигіна, 2021). Українська система підготовки соціальних працівників стикається з низкою викликів, зокрема обмеженими ресурсами, недостатньою інтеграцією сучасних технологій і слабкою співпрацею з міжнародними партнерами. Натомість у багатьох зарубіжних країнах ця система є більш структурованою, орієнтованою на мультидисциплінарність та постійне вдосконалення.

Українські навчальні програми для соціальних працівників зосереджені переважно на базових дисциплінах, таких як соціологія, психологія, право та соціальна політика. Ці дисципліни забезпечують фундаментальні знання, але часто бракує інтеграції інноваційних методів навчання та прикладних аспектів, що є характерним для багатьох розвинених країн. Наприклад, у США, Канаді та Західній Європі освітні програми для соціальних працівників побудовані на мультидисциплінарному підході, який охоплює курси з економіки, технологій та управління, що дозволяє підготувати фахівців до роботи у різних секторах соціальної роботи (Горішна, 2020). Важливим елементом таких програм є залучення студентів до роботи у міждисциплінарних командах, що сприяє розвитку комунікативних та організаційних навичок.

Практична підготовка є ще одним важливим аспектом формування професійної компетентності. В Україні стажування зазвичай обмежується кількома тижнями та проходить у державних установах, які мають обмежений досвід використання інноваційних підходів. Водночас у зарубіжних країнах, таких як Великобританія та Німеччина, практична підготовка займає значну частину навчального процесу і триває кілька місяців. Студенти беруть участь у реальних проєктах, працюючи під керівництвом досвідчених наставників, що дає їм змогу отримати цінний практичний досвід і краще підготуватися до професійної діяльності (Фахівці з соціальної роботи: специфіка професії та особливості навчання, 2021). Порівняльний аналіз практичної підготовки соціальних працівників в Україні та зарубіжних країнах подано у таблиці 1.

Інновації у навчанні відіграють важливу роль у підготовці соціальних працівників. У зарубіжних системах освіти активно використовуються цифрові платформи для дистанційного навчання, симуляційні програми, які моделюють кризові ситуації, та інтерактивні тренінги. Наприклад, у США розроблені програми, які дозволяють студентам у віртуальному середовищі відпрацьовувати навички спілкування з клієнтами, розв'язання конфліктів та реагування на надзвичайні ситуації. У Великій Британії впроваджуються онлайн-курси, які забезпечують доступ до навчальних

матеріалів для студентів з віддалених регіонів. В Україні ці технології лише починають впроваджуватися, що зумовлює відставання у підготовці фахівців (Павлик, 2016).

Таблиця 1

Порівняння практичної підготовки в Україні та зарубіжних країнах

Країна	Тривалість стажування	Місця стажування	Інноваційні елементи
Україна	4–6 тижнів	Державні установи	Мінімальні
США	6–12 місяців	НУО, міжнародні проекти	Використання симуляцій
Німеччина	6–9 місяців	Недержавні організації	Цифрові технології, симуляції

Професійні асоціації відіграють важливу роль у забезпеченні постійного розвитку компетентностей соціальних працівників. У таких країнах, як Канада та Австралія, вони є основними організаторами тренінгів, сертифікаційних програм та професійних конференцій. В Україні діяльність таких асоціацій є менш активною, що обмежує можливості для обміну досвідом і підвищення кваліфікації (Білоус, 2018). Порівняльний аналіз ролі професійних асоціацій в Україні та за кордоном подано у таблиці 2:

Таблиця 2

Порівняння ролі професійних асоціацій

Функція	Україна	Зарубіжні країни
Організація тренінгів	Нерегулярна	Постійна
Сертифікація	Відсутня	Вимога
Співпраця з університетами	Обмежена	Інтенсивна

Рекомендації щодо вдосконалення вітчизняної системи підготовки соціальних працівників включають впровадження тривалих практичних стажувань у співпраці з міжнародними організаціями, розробку онлайн-курсів та симуляцій для дистанційного навчання, а також активізацію діяльності професійних асоціацій. Це дозволить підвищити якість навчання, зробити його більш адаптованим до сучасних умов і забезпечити ефективну підготовку майбутніх фахівців (Національна соціальна сервісна служба України, 2023).

Формування мультидисциплінарних навичок є ще одним ключовим елементом у підготовці соціальних працівників. У зарубіжних країнах навчальні програми часто інтегрують курси з управління проектами, економічного аналізу, використання інформаційних технологій та кризового менеджменту. Це дозволяє студентам отримати знання, які виходять за рамки традиційних соціальних дисциплін, і підготуватися до роботи у складних соціально-економічних умовах. В Україні такі дисципліни інтегруються до навчального процесу лише частково, що може бути пов'язано як із браком ресурсів, так і з обмеженим досвідом впровадження міждисциплінарних методик (Савельчук, 2019).

Крім того, значну увагу у зарубіжних країнах приділяють питанням етичної компетентності. Наприклад, у Великій Британії існують суворі етичні стандарти для соціальних працівників, які включають чіткі рекомендації щодо дотримання прав клієнтів, конфіденційності та культурної чутливості. Такі стандарти є основою навчальних програм і практичного стажування. В Україні етична складова є важливою частиною підготовки, проте вона не завжди знаходить практичне застосування, особливо через обмеженість нормативно-правової бази, що регулює професійну діяльність у цій сфері (Співак, 2019).

Інновації також сприяють підвищенню якості професійної підготовки соціальних працівників. Впровадження симуляційних технологій дозволяє студентам відпрацьовувати сценарії взаємодії з клієнтами у безпечному навчальному середовищі (Скачкова, 2016). У таких країнах, як США та Австралія, симуляції є невід'ємною частиною освітнього процесу, оскільки вони дають можливість студентам моделювати складні ситуації, такі як робота з кризовими клієнтами, подолання конфліктів чи реагування на надзвичайні події. В Україні симуляційні методики ще тільки починають застосовуватися, проте їх потенціал є надзвичайно високим, особливо у співпраці з міжнародними партнерами. Порівняльний аналіз використання симуляцій у підготовці соціальних працівників в Україні та зарубіжних країнах представлено у таблиці 3:

Таблиця 3

Використання симуляцій у підготовці соціальних працівників

Країна	Тип симуляції	Частота використання	Результат
США	Віртуальні платформи	Регулярно	Підвищення практичних навичок
Австралія	Рольові ігри	Постійно	Зростання впевненості
Україна	Локальні проекти	Обмежено	Мінімальний вплив

Ще одним важливим аспектом є співпраця навчальних закладів із професійними асоціаціями. У зарубіжних країнах ця співпраця дозволяє інтегрувати новітні стандарти в навчальні програми та організувати тренінги для студентів. У Великій Британії, наприклад, асоціації соціальних працівників є активними учасниками освітнього процесу, які забезпечують наставництво та організують навчальні заходи. В Україні такі ініціативи є рідкістю, що обмежує можливості студентів отримувати актуальні знання та навички.

На додачу, слід зазначити роль міжнародного співробітництва у вдосконаленні підготовки соціальних працівників. У зарубіжних країнах стажування за кордоном є поширеною практикою, яка дає змогу студентам ознайомитися з різними підходами до соціальної роботи. Наприклад, у Німеччині та Франції існують програми обміну для студентів, які дозволяють не лише підвищити їхню кваліфікацію, а й розширити кругозір та розвинути міжкультурну компетентність. В Україні така співпраця потребує подальшого розвитку через організацію міжнародних програм та стажувань (Стандарт підготовки допоміжного персоналу у сфері соціальної роботи, б. д.).

Останнім аспектом, який заслуговує на увагу, є фінансування освіти у сфері соціальної роботи. У розвинених країнах ця галузь має значну підтримку з боку держави та недержавних організацій. Це дозволяє забезпечити сучасне обладнання, тренінги та доступ до міжнародних ресурсів. В Україні фінансування є обмеженим, що впливає на якість підготовки (Горішна, 2014). Розвиток партнерств із міжнародними організаціями, такими як UNICEF чи UNDP, може стати важливим кроком для подолання цього виклику.

Тож, порівняльний аналіз вітчизняних і зарубіжних практик свідчить про значний потенціал для вдосконалення системи підготовки соціальних працівників в Україні. Запозичення досвіду зарубіжних країн, інтеграція інноваційних методів, розвиток співпраці з професійними асоціаціями і міжнародними партнерами дозволять підвищити якість освіти, забезпечити відповідність сучасним викликам та створити конкурентоспроможну систему підготовки фахівців. Подальше дослідження в цій сфері має бути спрямоване на впровадження запропонованих рекомендацій у практику.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Результати дослідження показали, що формування професійної компетентності соціальних працівників залежить від багатьох факторів, серед яких ключовими є якість освітніх програм, рівень практичної підготовки, доступ до інноваційних технологій та активність професійних асоціацій. Вітчизняна система підготовки соціальних працівників має низку сильних сторін, зокрема базову теоретичну підготовку та зростаючий інтерес до впровадження інноваційних методик. Проте у порівнянні з зарубіжними системами вона все ще демонструє обмежену інтеграцію сучасних підходів, недостатню тривалість практичних стажувань та слабку співпрацю з міжнародними партнерами. Водночас зарубіжний досвід доводить, що впровадження мультидисциплінарності, симуляційних технологій і цифрових платформ суттєво підвищує ефективність підготовки фахівців у соціальній сфері.

Одним із ключових висновків є необхідність активного запозичення і адаптації зарубіжного досвіду до українських умов. Інтеграція інноваційних технологій, таких як онлайн-курси, симуляції та дистанційні навчальні платформи, може стати важливим кроком до вдосконалення підготовки соціальних працівників. Також важливим є розвиток співпраці з міжнародними організаціями та професійними асоціаціями, що сприятиме обміну досвідом, створенню спільних освітніх програм і розширенню можливостей для професійного розвитку. Крім того, необхідно посилити акцент на практичній підготовці, зокрема через організацію довгострокових стажувань у партнерстві з державними та недержавними установами.

Перспективи подальших розвідок у цій галузі пов'язані з дослідженням можливостей створення нових моделей навчання, які враховують національні особливості України та відповідають міжнародним стандартам. Це включає розробку програм, що поєднують традиційні методи підготовки з інноваційними підходами, такими як рольові ігри, симуляції та використання великого обсягу даних для аналізу соціальних проблем. Також необхідно приділити увагу формуванню етичної компетентності, яка є невід'ємною складовою професійної діяльності соціальних працівників, і розробці нормативної бази, яка регулює професійну етику в Україні.

У підсумку, для вдосконалення підготовки соціальних працівників в Україні потрібен комплексний підхід, що включає як реформування освітньої системи, так і створення сприятливих умов для професійного зростання. Подальші дослідження мають зосередитися на практичній реалізації запропонованих рекомендацій, оцінці

їхньої ефективності та розробці стратегій інтеграції українських фахівців у міжнародне професійне співтовариство. Ці кроки дозволять підвищити якість соціальної роботи, забезпечити конкурентоспроможність українських фахівців і зробити соціальні послуги більш доступними та ефективними для всіх верств населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус, О. (2018). *Діяльність національних асоціацій соціальних працівників* [Дипломна робота на здобуття ступеня магістра]. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/266fd897-e9cb-4364-838d-2b90eb36f93f>
2. Горішна, Н. М. (2014). Організація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: міжнародний досвід. *Social Work and Education*, 1, 13–19.
3. Горішна, Н. (2020). Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник ужгородського національного педагогічного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*, 26, 45–47.
4. Національна соціальна сервісна служба України (2023). *Курси для підвищення кваліфікації соціальних працівників*. <https://nssu.gov.ua/news/kursy-dlia-pidvyshchennia-kvalifikatsii-sotsialnykh-pratsivnykiv>.
5. Павлик, Н. П. (2016). Зарубіжний досвід організації неформальної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*, 1, 264–273.
6. Савельчук, І. (2019). *Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету*. Житомир Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
7. Семігіна, Т (2021). *Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників: ідеалістичне бачення розвитку освіти із соціальної роботи*. https://www.researchgate.net/publication/348826393_GLOBALNI_STANDARTI_PIDGOTOVKI_SOCIALNIH_PRACIVNIKIV_AK_IDEALISTICNE_BACENNA_ROZVITKU_OSVITI_IZ_SOCIALNOI_ROBOTI.
8. Скачкова, Г. С. (2016). Особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць*, 3(48), 128–133.
9. Співак, А. (2019). *Особливості підготовки соціальних працівників у Великобританії та Німеччині*. <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/378/1/%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%B0%D0%BA%20%D0%90.pdf>
10. Стандарт підготовки допоміжного персоналу у сфері соціальної роботи (б. д.). <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/Standart-SP-dopomizhnyj-personal.pdf>.
11. Фахівці з соціальної роботи: специфіка професії та особливості навчання (2021). <https://kudapostupat.ua/fakhivtsi-z-sotsialnoi-roboty/>.